

Agnieszka Niedźwiadek, Rafał Niedźwiadek, Andrzej Rozwałka

Wyniki badań gródka stożkowatego w Brzezinach - Trójni, stan. 26, woj. lubelskie

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 3, 227-233

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AGNIESZKA I RAFAŁ NIEDŹWIADKOWIE, ANDRZEJ ROZWAŁKA

WYNIKI BADAŃ GRÓDKA STOŻKOWATEGO W BRZEZINACH - TRÓJNI, STAN. 26, WOJ. LUBELSKIE

W sierpniu 1997 r. zostały przeprowadzone pierwsze badania wykopaliskowe na grodzisku stożkowym zwanym Tatarska Górka, których celem było ustalenie funkcji i chronologii obiektu. Wytyczono trzy wykopy o łącznej powierzchni prawie 1 ara. Równoległe do prac wykopaliskowych wykonano 8 odwiertów przecinających grodzisko na osiach NE-SW i SE-NW (ryc. 1, 2).

W literaturze do chwili obecnej grodzisko było umiejscawiane w Trójni Starej. Według obecnego podziału administracyjnego obiekt ten leży na terenie miejscowości Brzeziny, gm. Lubartów. W ramach systemu AZP stanowisko to otrzymało numer 26 w obrębie miejscowości i numer 59 na obszarze 71-81.

Gródek stożkowy położony jest w szerokiej dolinie Wieprza, ok. 50 metrów od krawędzi wysoczyzny. Przyczyną powstania naturalnej formy, na której został wzniesiony było prawdopodobnie rozcięcie fragmentu cypla wierzchwinowego przez Wieprz. Doprowadziło to do wyizolowania wzgórza, wystającego z dna doliny na kształt sztucznej wyspy. Niewykluczone jednak, że oddzielenie wyniesienia od cypla nastąpiło w wyniku celowej działalności człowieka, aby stworzyć miejsce obronne. Przebiegający koło gródka kanał odwadniający nosi wymowną nazwę „Przerwa”.

W obecnej postaci z gródka, oprócz wyraźnego kopca, pozostała część słabo czytelnych wałów i ledwie widoczne od strony wschodniej zagłębienie sugerujące istnienie fosy. Zapewne miejscowa legenda o pochowaniu w tym miejscu tatarskiego księcia jest przyczyną wielu rabunkowych wkopów widocznych na terenie majdanu.

W dotychczasowej literaturze istnieją zasadniczo dwa poglądy na temat chronologii tego obiektu. Według S. Noska (1957, s. 354) ma on chronologię wczesnośredniowieczną, natomiast w nowszej literaturze grodzisko datowane jest na XIV-XV wiek (J. Gurba 1978, s. 26).

W trakcie badań wykopaliskowych odkryto 11 obiektów. Szerszą uwagę w obecnym sprawozdaniu poświęcono dwu najważniejszym - nr 10 i 11.

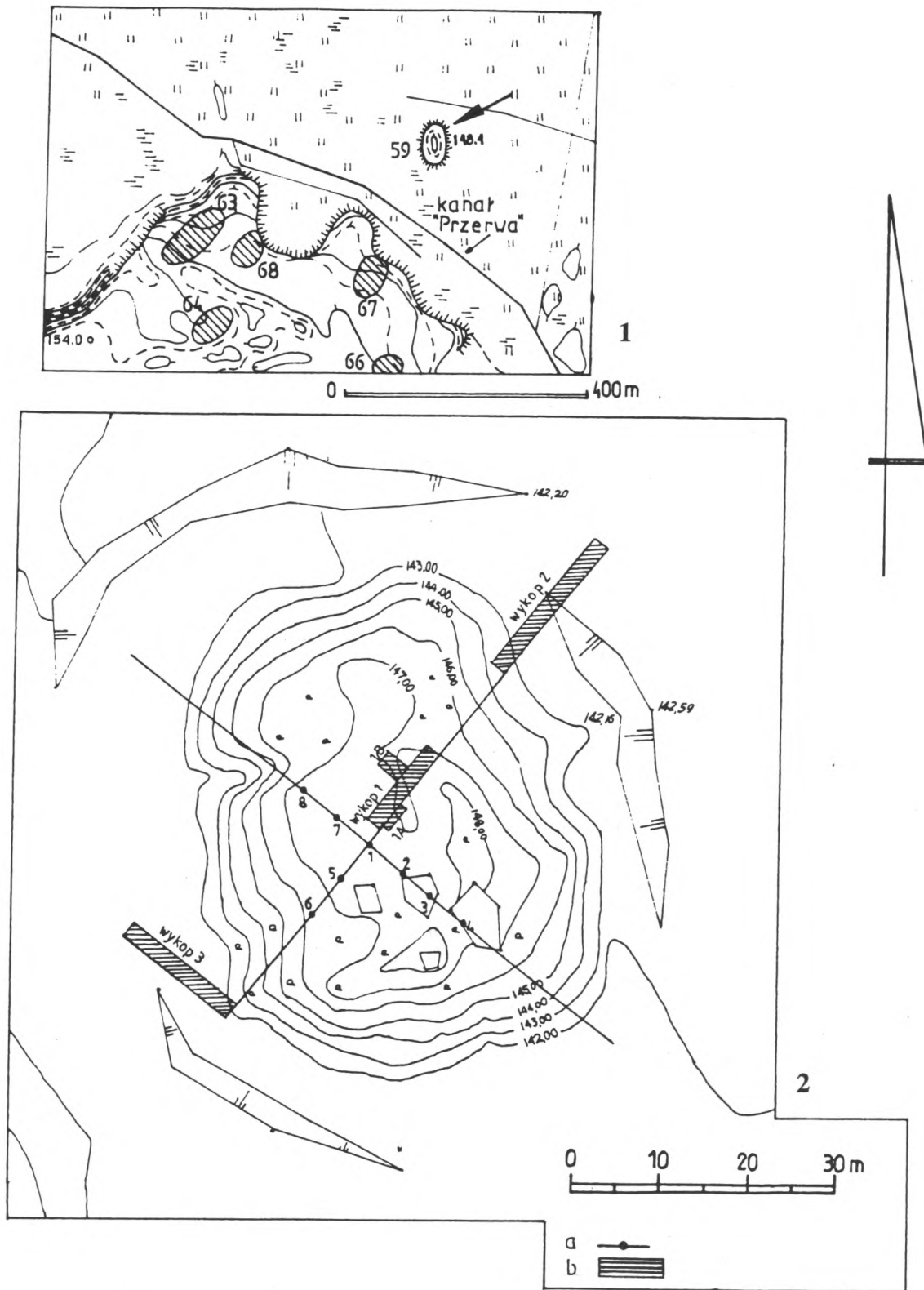
Eksploatacja wykopu 1 wraz z aneksami 1A i 1B wykazała istnienie do poziomu 245 cm poniżej korony wału (strop obiektu nr 11) warstw nasypowych pochodzenia antropogenicznego o różnym charakterze i składzie. W partii przecinającej wał daje się stwierdzić istnienie ziemnej konstrukcji. Tworzą ją piaszczyste warstwy nasypowe, wydaje się że nie wzmocnione dodatkowymi konstrukcjami. Jednakże pewną przesłanką sugerującą obecność ewentualnych umocnień jest obiekt nr 2 usytuowany w koronie wału. W jego obrębie wystąpiła

niewypalona glina oraz kamienie, a układ węgli drzewnych może wskazywać na pozostałości po niewielkich palikach. Niewykluczone więc, że na koronie wału przebiegała konstrukcja o charakterze płotu, zapewne w formie plecionki.

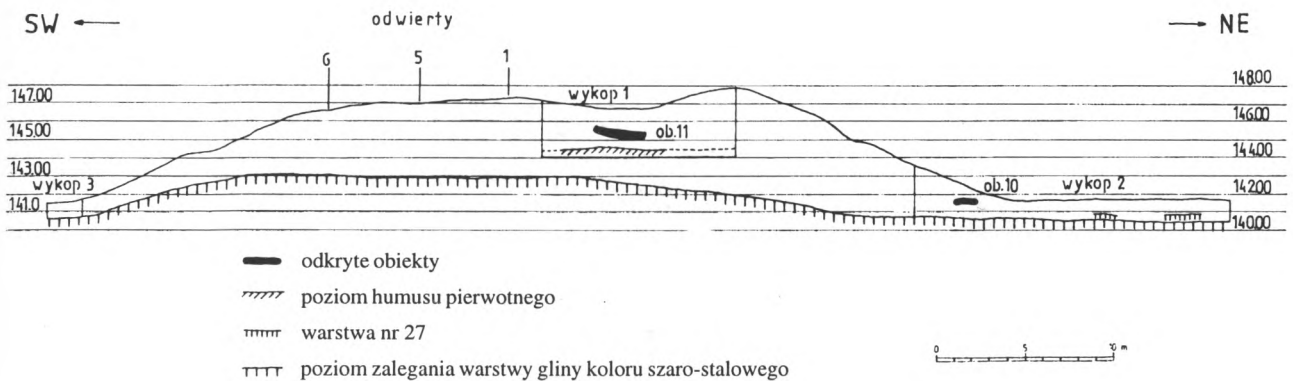
Pozostałe obiekty odkryte w obrębie nasypu wału były skupiskami kości zwierzęcych i kamieni, często przepalonych i nie mają związków z umocnieniami. Ich pochodzenie należy raczej wiązać z samym procesem wznoszenia obwałowań.

Obiekt nr 11 (ryc. 3) tworzyły przepalone belki drewniane, w różnym stopniu przepalona polepa (w-wa 35, 37) oraz nierównomiernie zalegające płyty suchego wapna (w-wa 38 i 39). Na obrzeżach zalegała przepalona ziemia koloru beżowego (w-wa 47). Obiekt zarejestrowano w obrębie wykopów 1, 1A i 1B. Ciągnął się on pasem o szerokości około 2 m na linii N-S, zapewne wzdłuż podnóża wału od strony majdanu. Zarówno w części północnej, jak i południowej obiekt został przerwany przez współczesne wkopy grabieżcze. Prawdopodobnie jest on pozostałością zabudowy majdanu. Układ nawarstwień wskazuje, że budynek wzniesiono bezpośrednio na humusie pierwotnym (w-wa 46). Znaczna ilość znalezionych w obrębie gruzowiska domostwa żelaznych gwoździ kutek oraz polepy konstrukcyjnej ze śladami wapna sugeruje istnienie budynku o konstrukcji drewniano-glinianej.

W NE części gródka w wykopie nr 2, podobnie jak w wykopie nr 1, stwierdzono istnienie ziemnej konstrukcji wału. Zapewne w związku z nią występowała, od strony linii domniemanej fosy, drewniana konstrukcja, prawdopodobnie o charakterze zrębowym - obiekt nr 10 (ryc. 4). W jego obrębie wystąpiły różnej wielkości drewniane belki, z których część, w warstwie stropowej obiektu nosiła ślady przepalenia. W centralnej partii konstrukcji, pod poziomem belek, odkryto pionowo wbity, opalony, drewniany pal. Belki zalegały w brunatnej, prawie czarnej ziemi, przesyconej węgielkami drzewnymi (w-wa nr 14). Pośród belek występowały różnej wielkości i w różnym stopniu wypalone grudki polepy oraz silnie przepalone kamienie granitowe. Lokalizacja obiektu u podnóża wału może wskazywać na funkcję wzmocnienia jego stoku, natomiast pal drewniany, głęboko wbity w podłoże zbitej warstwy gliny (w-wa nr 21), mógł pełnić funkcję stabilizującą właściwą konstrukcją wzmocniającą wał. Znaczne nasycenie warstw nasypowych wału grudkami polepy wskazywać może, że pierwotnie powierzchnia jego stoku była pokryta glinianym płaszczem.

Ryc. 1. Brzeziny, stan. 26/59; 1 - lokalizacja stanowiska na fragmencie mapy obszaru AZP 71-81 (67, 68 - stanowiska pradziejowe; 63, 66, 67, 68 - wczesnośredniowieczne; 66, 68 - późnośredniowieczne; 63, 64, 66, 67, 68 - nowożytnie); 2 - rozmieszczenie wykopów (b) i odwiertów (a).

Ryc. 2. Brzeziny, stan. 26/59. Przekrój przez grodzisko na osi SW-NE.

W części północnej wykopu, pod warstwami ziemi przesyconej rudą darniową odkryto jamę (nr 7) o nieregularnym zarysie i stożkowatym przekroju. Wypełnisko stanowiła ciemnobrunatna, jednorodna ziemia.

W wykopie nr 2 odkryto również warstwy, których pochodzenie należy wiązać z działalnością wód Wieprza. Ich umiejscowienie, charakter i stratyfikacja wskazuje na penetrację terenu u podnóża gródka przez wody o charakterze stojącym i płynącym.

Pod warstwą piasków rzecznych wystąpił gruboziarnisty, rudo-żółty piasek (w-wa nr 27). W jego obrębie odkryto liczne zabytki krzemienne, z których większość należy datować na okres schyłkowego paleolitu.

W wykopie nr 3 zarejestrowano analogiczne, do zalegających w wykopie nr 2, warstwowane piaski pochodzenia rzecznego. Bez wątplenia więc wokół całej podstawy gródka mamy do czynienia z obecnością wód, związanych z penetracją rzeki. Również tu, podobnie jak w wykopie nr 2, wystąpiły warstwy ziemi przesyconej rudą darniową. Ponadto w obrębie wykopu 3 odkryto dwa obiekty - nr 5 i 6, których wypełniska tworzyła ciemnobrunatna ziemia przesycona drobnymi, zbutwiałymi drewniakami, kamieniami i kośćmi zwierzęcymi. Nieregularne zarysy i przekroje obiektów nie pozwalają jednak na wiązanie ich z większymi konstrukcjami.

Podczas badań pozyskano liczne zabytki ruchome, wśród których najliczniejsze są fragmenty naczyń glinianych pochodzące z epoki brązu, wczesnego i późnego średniowiecza. Najliczniejszy zespół tworzą fragmenty naczyń późnośredniowiecznych, datowanych na okres od II poł. XIV do XV wieku (ryc. 5: 7-9). Należy zwrócić uwagę, że formy naczyń są typologicznie mało zróżnicowane. Przeważają fragmenty pochodzące z typowych, XV-wiecznych garnków, mis i dzbanów. W grupie fragmentów naczyń stołowych ilościowo wyróżniają się wykonane z glinki kaolinitowej, zaś cechy techniczne ich wyrobu wskazują na pochodzenie z warszta-

tu miejskiego. Archaiczna technologia ceramiki kuchennej, wykonanej przede wszystkim z glin żelazistych, świadczy o pochodzeniu z warsztatów wiejskich.

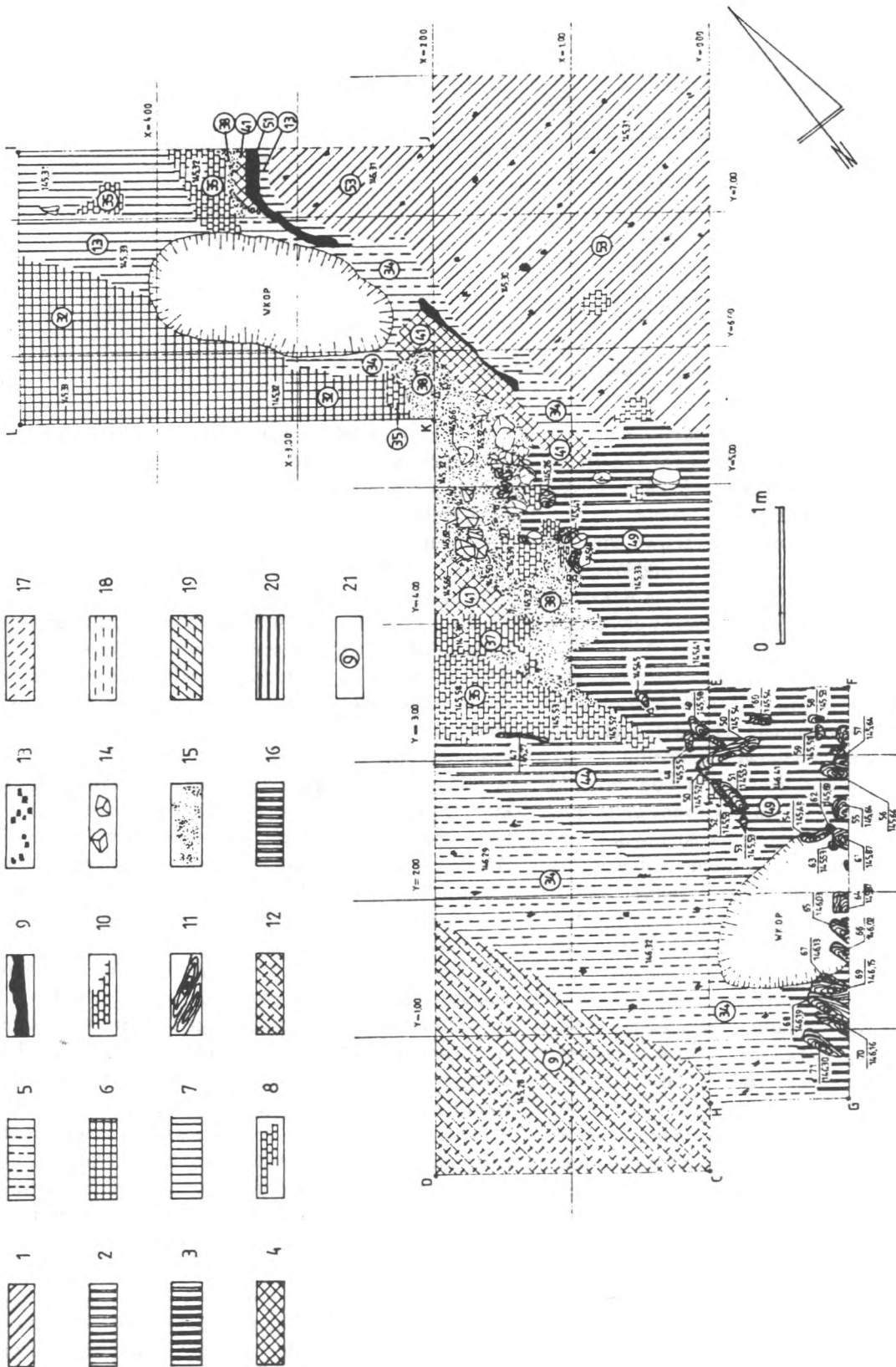
Ceramika pradziejowa (kultury trzcinieckiej) i wczesnośredniowieczna (od XI do XIII w.) w większości jest znacznie rozdrobniona i pochodzi z niecharakterystycznych części naczyń (ryc. 5: 3).

Drugą pod względem liczebności grupę tworzą zabytki metalowe, które można datować na okres od II poł. XIV do XV wieku. W przeważającej części jest to materiał masowy, taki jak żelazne gwoździe kute. Na wyróżnienie zasługują dość licznie występujące groty do bełtów oraz ostrogi (ryc. 5: 4-6).

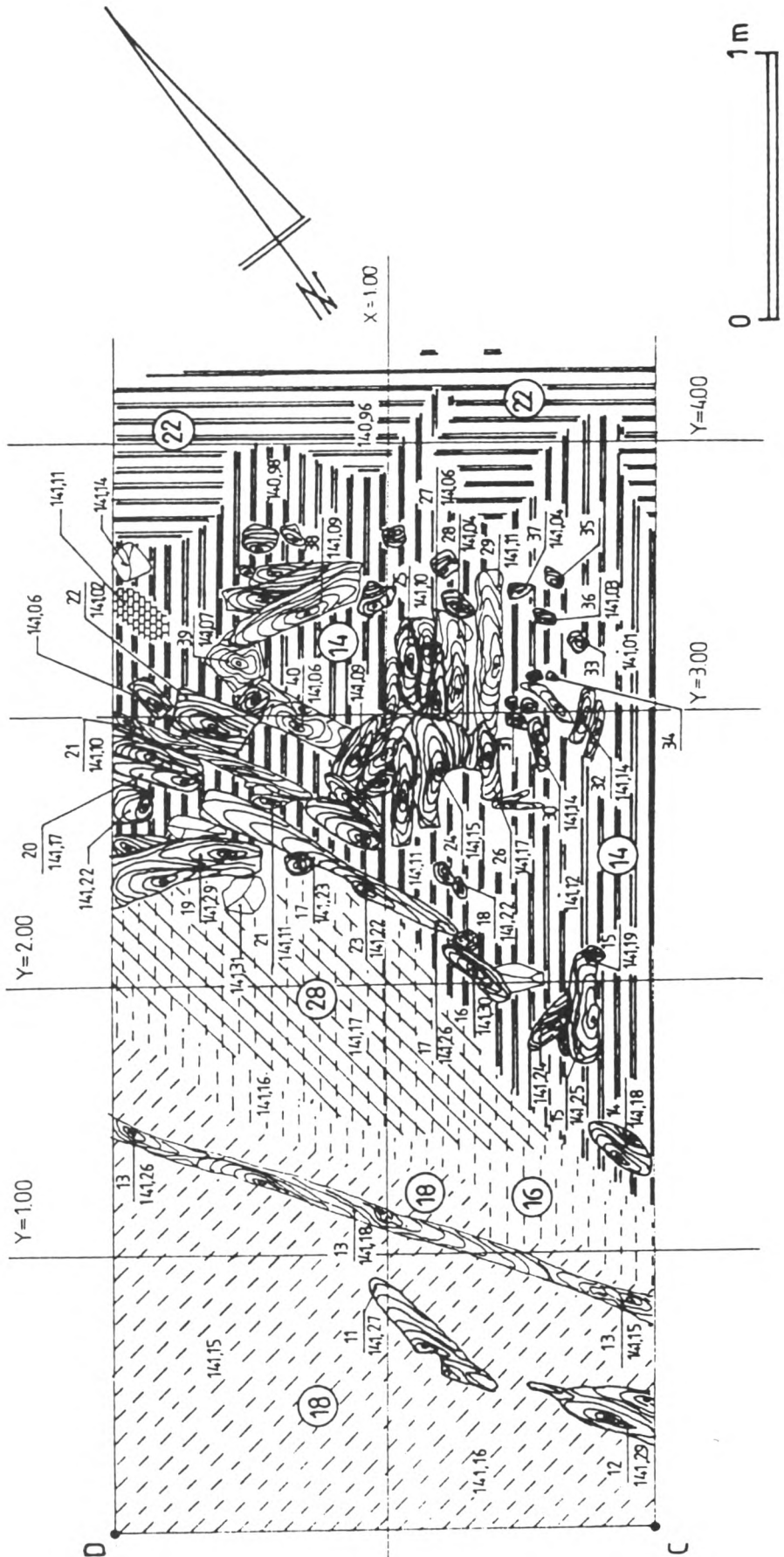
Najmniej liczna grupa to zabytki krzemienne, wśród których na uwagę zasługują schyłkowopaleolityczne wióry oraz rdzenie w typie mazowszańskim (ryc. 5: 1). Pozostałą część stanowią niecharakterystyczne odłupki i wióry. Większość zabytków krzemiennych wykonana jest z surowca wołyńskiego i świeciechowskiego.

Podsumowując wyniki badań na stanowisku Brzeziny 26/59 można stwierdzić, że na naturalnie wyodrębnionym wyniesieniu, prawdopodobnie w połowie XIV w., usypano kopiec ziemny, na którego powierzchni wzniesiono właściwą konstrukcję gródka. Umocnienia w badanej części grodziska posiadały ziemną konstrukcję, wzmocnioną jedynie u zewnętrznego podnóża wału drewnianymi belkami ułożonymi na zrąb. Niewykluczone jednak, że na koronie wału przebiegała konstrukcja o charakterze płotu, zapewne w formie plecionki. W przywałowej części majdanu istniała zabudowa wzniesiona bezpośrednio na pierwotnym poziomie glebowym. Odkryty częściowo budynek posiadał zapewne konstrukcję drewnianą, wzmocnioną gliną.

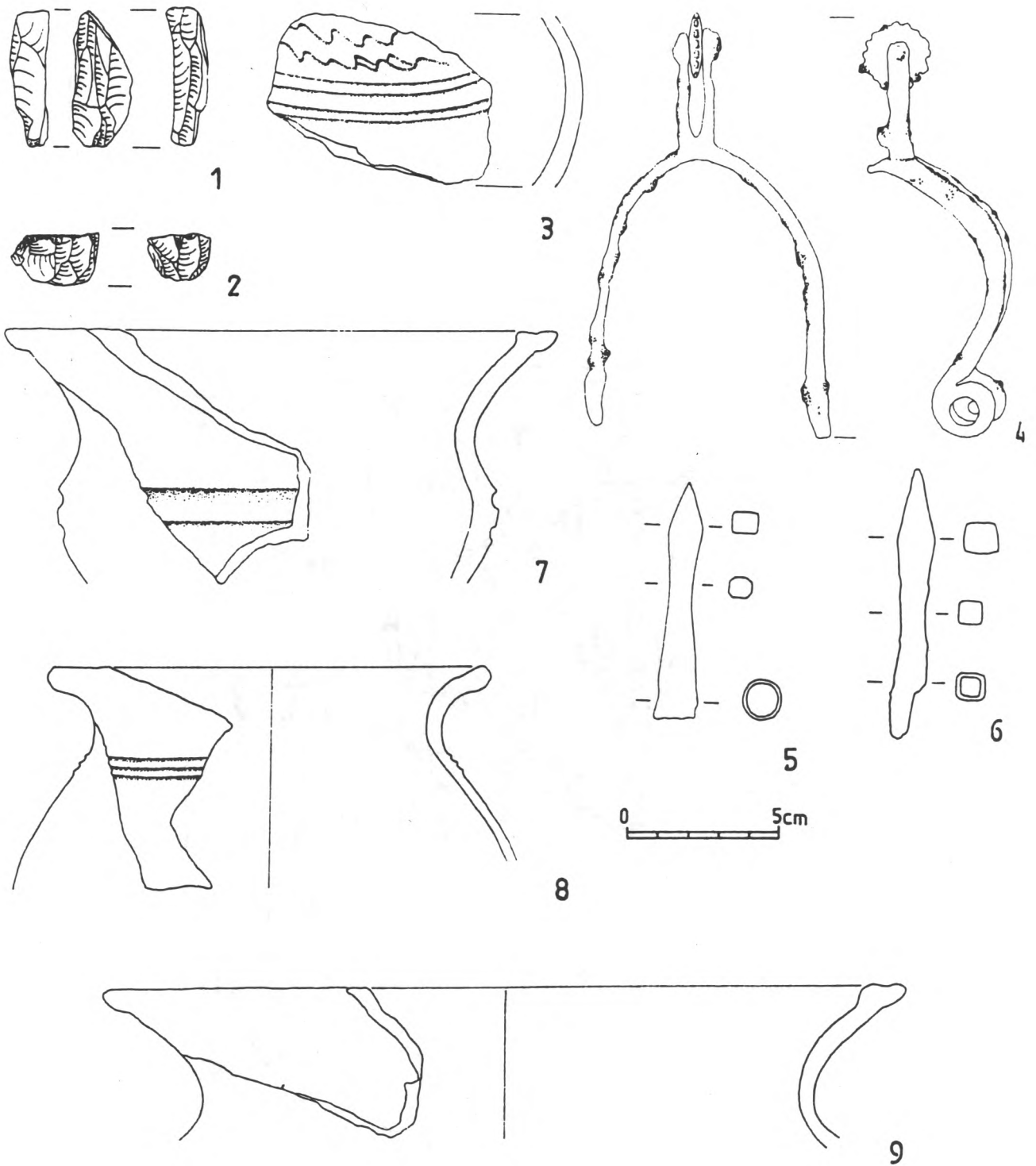
Ślady intensywnego pożaru zaobserwowane zarówno w obrębie majdanu jak i u podstawy nasypu oraz liczne znaleziska grotów do bełtów, głównie z powierzchni grodziska, sugerują kres jego funkcji w wyniku działań militarnych.

Ryc. 3. Brzeziny, stan. 26/59. Wykop nr 11 na głębokości 245 cm: 1 - warstwowany jasnoszary i ciemnobrązowy piasek; 2 - ciemnobrązowa ziemia; 3 - ciemnobrązowo-brunatna ziemia; 4 - beżowo-żółta przepalona ziemia; 5 - jasnobrunatna ziemia z jasnoszarymi domieszkami; 6 - ciemnoszara ziemia; 7 - brunatna ziemia; 8 - polepa; 9 - warstwa spalenizny; 10 - glina wypalona na kolor ceglasty; 11 - belki drewniane; 12 - żółto-beżowy piasek; 13 - węgle drzewne; 14 - przepalone kamienie granitowe; 15 - warstwa suchego wapna; 16 - ciemnobrunatna ziemia; 17 - białawy piasek; 18 - jasnoszary piasek; 19 - jasnoszaro-żółty piasek; 20 - prawie czarna ziemia; 21 - numer wydzielonej warstwy.

Ryc. 4. Brzeziny, stan. 26/59. Wykop nr 2. Rzut poziomy obiektu nr 10 na głębokości 240 cm. Legenda do szrafur przy ryc. 3.

Ryc. 5. Brzeziny, stan. 26/59. Wykop nr 1, 1A, 1B. Wybrane zabytki ruchome; 1, 2 - krzemień; 3, 7-9 - ceramika; 4-6 - żelazo.

Przypuszczać można, że gródek pełnił funkcję strażniczej siedziby rycerskiej. Okres jego użytkowania w świetle analizy materiałów ruchomych należy odnieść do II połowy XIV i XV wieku.

Warto zwrócić uwagę, że na badanym terenie występują miejscowości, których średniowieczna metryka jest poświadczona źródłami pisanymi. Są to Leszkowice, o których pierwsza wzmianka wystąpiła już w 1317 roku i Luszawa - notowana po raz pierwszy w 1444 roku

(S. Kuraś 1983, s. 123, 134). Patrząc na usytuowanie tych miejscowości na mapie możemy przypuszczać, że badany obecnie gródek stożkowy w Brzezinach związany jest z własnością ziemską, w skład której wchodziły najbliższe położone Leszkowice. Należy przy tym wskazać, że w 1317 roku wsie takie jak: Leszkowice, Luszawa, Serock należały do klucza braci Dzierzka i Ostasza z Bejsc herbu Lewart - protoplastów rodziny Firlejów (A. Sochacka 1987, s. 23).

LITERATURA

Gurba J. 1980	<i>Starożytne i wczesnośredniowieczne osadnictwo Lubelszczyzny (przeobrażenia środowiska geograficznego)</i>, „Rocznik Muzeum Wsi Lubelskiej”, t. 1:1978, s. 7-36.	Nosek S. 1957	<i>Materiały do badań nad historią starożytną i wczesnośredniowieczną międzyrzecza Wisły i Bugu</i>, Ann. UMCS, sec. F, vol. 6 (1951).
Kuraś S. 1983	<i>Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu</i>, [w:] <i>Dzieje Lubelszczyzny</i>, t. 3.	Sochacka A. 1987	<i>Własność ziemska w województwie lubelskim w średniowieczu</i>, Lublin.

AGNIESZKA NIEDŹWIADEK, RAFAŁ NIEDŹWIADEK AND ANDRZEJ ROZWĄŁKA

RESULTS OF EXCAVATIONS OF A CONIC-SHAPED STRONGHOLD IN TRÓJNIA, SITE 26/59 IN BRZEZINY, LUBLIN VOIVODSHIP

On the basis of the results of the first reconnaissance season at the site Brzeziny 26/59 one can conclude that a mound was made there on a natural promontory, on which the construction of the stronghold proper was erected. The analysis of artefacts allows for distinguishing four settlement phases on this site: late Palaeolithic, Bronze Age - the Trzciniec culture, early Middle Ages, and late Middle Ages. The occurrence of ancient and Medieval relics on the secondary deposit points to the fact that in the process of constructing the stronghold remnants of an earlier settlement were destroyed.

The examined fragments of the rampart were almost exclusively in the form of earthwork strengthened at the bottom of the outer side with dovetail-joined wooden beams. It is qu-

ite probable, however, that on the crown of the rampart there was a wooden fence in the form of wattle.

In the excavation trench made at the juncture of the rampart and maidan remnants of a construction built directly on the primary soil level were discovered. It was certainly a wooden construction reinforced with clay. Traces of intensive fires noted both within the maidan and at the foot of the stronghold, as well as numerous finds in the form of bolt heads, mainly from the stronghold area, point to the end of its functioning due to military activities.

At this stage of research it is possible to presume that the stronghold functioned as a military outpost. The period of its exploitation, in the light of the obtained artefacts, falls between the second half of the 14th and the 15th century.

„Archée” - *Badania i nadzory archeologiczne w Lublinie, ul. Różana 17/35, Katedra Archeologii UMCS w Lublinie*